

«حلقات»

درس ۱۲۱

استاد: حجت الاسلام والمسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای حقگو

همانطور که بیان گردید، راه های اثبات صدور حکم از سوی شارع بر دو گونه است: وسایل اثبات وجدانی و وسایل اثبات تعبدی؛ هم چنین بیان شد که مراد از اثبات وجدانی، همان «یقین» است که بر اساس حساب احتمالات ما را به حکم صادر از سوی شارع رهنمون می سازد.

در این راستا، در این درس برآنیم تا اقسام یقین موضوعی و شیوه محاسبه احتمالات را بررسی نماییم.

لازم به ذکر است که آشنایی کافی با نحوه ی مقایسه ی کسرهای ریاضی و نیز ضرب کسری، جهت فراگیری برخی مطالب درس، مفید فایده خواهد بود.

متن عربى:

واليقين الموضوعى قد يكون اوليا و قد يكون مستنتجا، واليقين الموضوعى المستنتج بقضية ما له سببان: أحدهما: اليقين الموضوعى بقضية أخرى تتضمن أو تستلزم تلك القضية، ويكون الاستنتاج حينئذ قائماً على أساس قياسٍ من الأقيسة المنطقية.

والآخر: اليقين الموضوعى بمجموعة من القضايا لا تتضمن ولا تستلزم عقلاً القضية المستنتجة، ولكن كل واحدة منها تشكّل قيمةً احتماليةً بدرجة ما لإثبات تلك القضية، وبتراكم تلك القيم الاحتمالية تزداد درجة احتمال تلك القضية حتى يصبح احتمال نقيضها قريباً من الصفر. وبسبب ذلك يزول لضعفه، وكون الذهن البشرى مخلوقاً على نحو لا يحتفظ باحتمالات ضئيلة قريبة من الصفر.

ومثال ذلك: أن نشاهد اقتران حادثة معينة بأخرى مرّات كثيرة جداً، فإن هذه الاقترانات الم تكرر لا تتضمن ولا تستلزم أن تكون إحدى الحادثتين علّة للأخرى، إذ قد يكون اقترانهما صدفة، ويكون للحادثة الأخرى علّة غير منظورة، ولكن حيث إن من المحتمل فى كل اقتران أن لا يكون صدفةً وأن لا تكون هناك علّة غير منظورة فيعتبر كل اقتران قرينةً احتماليةً على إحدى الحادثتين للأخرى، وبتعدّد هذه القرائن الاحتمالية يقوى احتمال العلّة حتى يتحوّل إلى اليقين.

اقسام یقین موضوعی

یقین موضوعی {
اولی (ابتدائی): یقینی که مسبب از یقین موضوعی دیگر نیست
مستتج: یقینی که محصول یقین به قضایای دیگر است
یقین موضوعی مستتج استثنائی
یقین موضوعی مستتج استثنائی

یقین موضوعی مستتج استثنائی: از یقین به قضایایی که مستلزم یا متضمن قضیه ای هستند به یقین به آن قضیه می‌رسیم.

↓ مثال

عالم متغیر است (صغری) ← مستلزم نتیجه ی قیاس است؛ چون حدوث عالم از لوازم تغییر عالم است.

وهر متغیری حادث است (کبری) ← متضمن نتیجه ی قیاس است؛ چون عالم از مصادیق متغیر است ولذا به دلالت تضمیری شامل نتیجه می‌گردد.

پس عالم حادث است (نتیجه)

یقین موضوعی مستتج استثنائی: یقینی است که از حساب احتمالات به دست می‌آید
واز قطع به قضایایی پدید می‌آید که این قضایا،
مستلزم یا متضمن نتیجه نیستند، بلکه جزئیاتی
هستند که از آنها به امری کلی می‌رسیم. به تعبیر
دیگر، قطع به هر قضیه ی جزئی از یک مجموعه
قضایا باعث می‌شود که احتمال وجود یک قضیه ی
کلی افزایش یابد تا حدی که به مرحله قطع و یقین

برسد و احتمال کذب این قضیه به تدریج کاهش

یابد تا آنجا که نزدیک به صفر شود.

از این روش (یعنی استقرائی) در علوم تجربی

استفاده گسترده ای می شود.

تذکر: هیچ گاه در روش استقرائی، احتمال کذب به صفر نمی رسد؛ همین قدر کافی است که این

احتمال آنقدر ناچیز وضعیف شود که انسان ها در مقام عمل به آن اعتنایی نکنند.

روش ریاضی محاسبه احتمالات

هرگاه دو حادثه جزئی، مقارن هم اتفاق بیفتد احتمال یک رابطه علیت بین این دو حادثه وجود دارد .

می توان احتمالی را که از هر قضیه ی جزئیة مقطوعه به دست می آید به شکل یک کسر ریاضی نشان

داد. به عنوان نمونه، هرگاه روشن شدن دستگاه حرارتی در اتاق، مقارن با گرم شدن اتاق رخ دهد،

فرض می کنیم احتمال تقارن تصادفی این دو حادثه $50\% (= \frac{1}{2})$ و احتمال وجود علیت بین این دو

حادثه نیز $50\% (= \frac{1}{2})$ باشد. دفعه دوم که تقارن این دو حادثه رخ داد همان احتمالات مطرح می -

شود و همین طور در مرتبه ی سوم و چهارم. جمع بندی این احتمالات سبب می شود که احتمال

تصادفی بودن به تدریج کاهش یابد تا آنجا که دیگر ذهن آدمی - با وجود اینکه می تواند وضعیف

ترین احتمالات را محاسبه کند- در مقام عمل، توجه و عنایتی به این احتمالات وضعیف نمی کند.

$$\text{احتمال تصادفی بودن در مرتبه اول} \longrightarrow \frac{50}{100} = 50\%$$

$$\text{احتمال تصادفی بودن در مرتبه دوم} \longrightarrow \frac{50}{100} \times \frac{50}{100} = \frac{2500}{10000} = \frac{25}{100} = 25\%$$

$$\text{احتمال تصادفی بودن در مرتبه سوم} \longrightarrow \frac{25}{100} \times \frac{50}{100} = \frac{1250}{10000} = \frac{12.5}{100} = 12.5\%$$

چکیده:

- ۱- یقین موضوعی به دو قسم اولی و مستنتج تقسیم می شود. هم چنین یقین مستنتج بر دو قسم است: استنباطی و استقرائی.
- ۲- یقین موضوعی مستنتج استنباطی یقینی است که با استفاده از قضایایی که مستلزم یا متضمن آن هستند به دست آمده باشد.
- ۳- اگر قطع به هر قضیه جزئی از یک مجموعه قضایا، باعث شود که به یک نتیجه کلی مقطوع برسیم، نتیجه بدست آمده از نوع یقین موضوعی مستنتج استقرائی خواهد بود.
- ۴- هیچ گاه در روش استقرائی، احتمال کذب به صفر نمی رسد اما تا آنجا کاهش می یابد که دیگر در مقام عمل مورد اعتنای ذهن بشری نمی باشد.
- ۵- محاسبات ریاضی نشان می دهد که در اثر تکرار قضایای جزئی ی مشابه، احتمال کذب یا تصادفی بودن به تدریج کاهش یافته و نزدیک به صفر می شود.